

Een definitieve opgraving op drie locaties aan de noordzijde van de A58 tussen Oirschot en Best, gemeenten Oirschot en Best (NB)

J.J. van Ams
E. Eimermann

ARC-Rapporten 2010-253

Groningen
2011
ISSN 1574-6887

Colofon

Een definitieve opgraving op drie locaties aan de noordzijde van de A58
tussen Oirschot en Best, gemeenten Oirschot en Best (NB)

ARC-Rapporten 2010-253
ARC-Projectcode 2010/501

Tekst

J.J. van Ams & E. Eimermann

Afbeeldingen

J.J. van Ams & E. Eimermann

Redactie

K. Otten

Status

definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Beheer en plaats van documentatie

Archaeological Research & Consultancy

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 2011

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Verbreding A58 Batadorp-Oirschot
Projectcode	2010/501
CIS-code	42874
Status	Definitief, 9 maart 2011
Projectleider	Drs. E. Eimermann
Contact	0345 – 620103, e.eimermann@arcbv.nl
Opdrachtgever	Heijmans Infra Techniek, E. Pistorius
Contact	073 – 5435989, jpoppel@heijmans.nl
Bevoegd gezag	Provincie Noord-Brabant, Dr. M Meffert
Contact	073 – 6812720

Locatiegegevens

Toponiem	A58 Oirschot – Batadorp
Plaats	Oirschot en Best
Gemeente	Oirschot en Best
Provincie	Noord-Brabant
Kaartblad	51A en 51B
RD-coördinaten:	
Tussen boringen 16 en 19:	154.403/388.799 en 154.290/388.836
Tussen boringen 85 en 88:	151.691/389.321 en 151.472/289.326
Tussen boringen 111 en 126:	150.664/389.348 en 149.948/389.377
Oppervlakte	Boringen 16 – 19: ca. 260 m ² Boringen 85 – 88: ca. 260 m ² Boringen 111 – 126: ca. 1400 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Kootwijk of Wierden, met deels de Laag van Usselo in de ondergrond.
Geomorfologie	Bos- en heidegebied (Oirschotse Heide, Aarlesche Heide) op landduinen.
Bodem	Veldpodzolen, haarpodzolen, laarpodzolen, duinvaaggronden, hoge zwarte enkeerdgronden bestaande uit zwak siltig, zeer fijn zand, matig/sterk siltig zand of zandige leem.
Historische situatie	Huidige heide- en bosgebieden in de omgeving van Oirschot zijn verlaten in de IJzertijd. Deze heide en bossen zijn door grootschalige heideontginningen in de 19e eeuw ontstaan. In het midden van de 20e eeuw is de A58 aangelegd.
Archeologische verwachting	IKAW: westzijdetracé heeft een hoge archeologische trefkans; overige gebied middelhoge trefkans. Periodisering evt. sporen en artefacten: Laat-Paleolithicum/Vroege IJzertijd – recent. Waarnemingen: sporen van een wielrennerbaan; voormalige grafheuvel.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

In opdracht van Heijmans Infra Techniek heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch onderzoek uitgevoerd langs de A58 tussen afslag 8 Oirschot en afslag 7 Best. Het onderzoek vond plaats in het kader van de verbreding van de A58. Ten behoeve van infrastructurele aanpassingen zal de bodem tot een diepte van max. 1 m –mv worden verstoord. Hierbij kunnen mogelijk in de bodem aanwezige archeologische waarden worden verstoord of vernietigd. Het onderzoek is uitgevoerd van 13 – 16 september 2010. De onderzoeken zijn uitgevoerd onder regie van de RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), in de persoon van drs. J. Deeben (senior archeoloog). RCE treedt conform het convenant met Rijkswaterstaat op als bevoegd gezag. De projectleiding was in handen van drs. E. Eimermann. Senior-archeoloog was drs. C.G. Koopstra. Daarnaast was drs. K.A. Hebinck als fysisch geograaf betrokken bij het project ter ondersteuning van de archeoloog. Vuursteenspecialist drs. J.R. Veldhuis werd op de achtergrond beschikbaar gehouden, voor het moment dat sprake zou zijn van het aantreffen van een vuursteenvindplaats. De veldtechniek werd verzorgd door mw. drs. J.J. van Ams, drs. M. Komen en J.P. Mendelts (BA). Tijdens de werkzaamheden is een bezoek afgelegd door drs. J.W. de Kort (veldarcheoloog RCE) om de resultaten te bespreken. Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).¹

1.2 Doel van het onderzoek

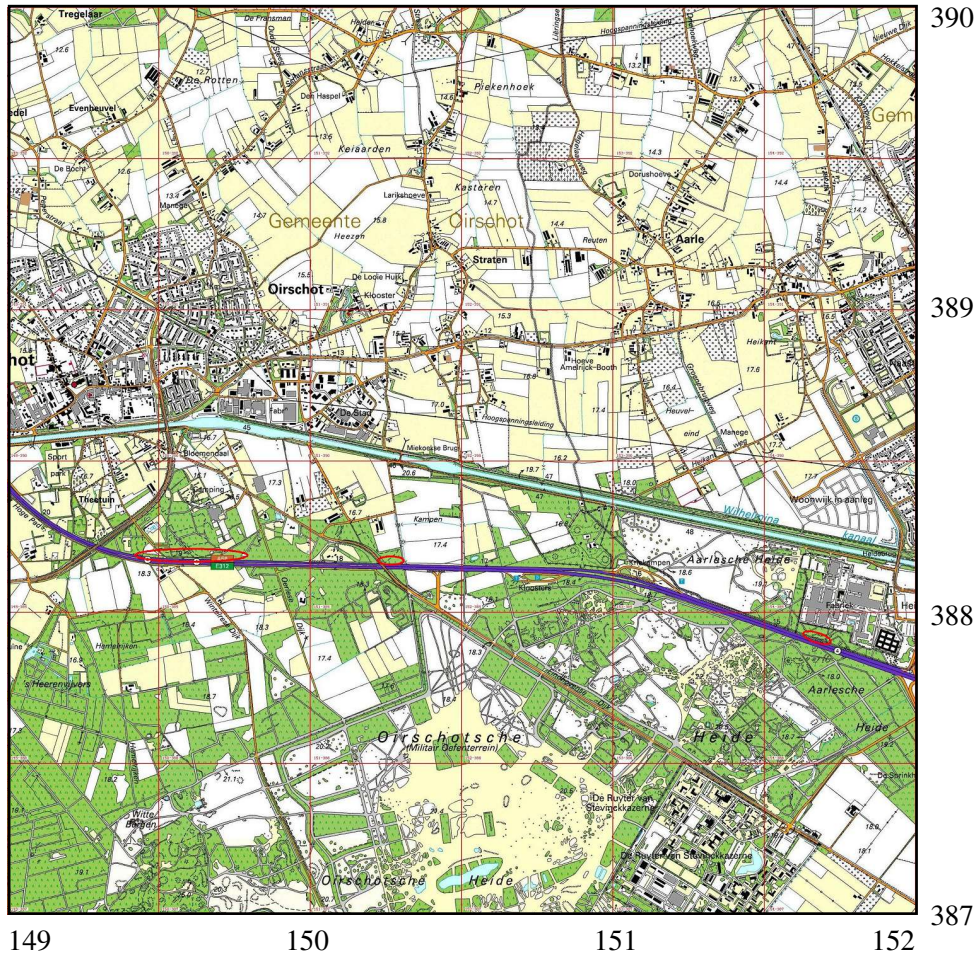
Het onderzoek was een definitieve opgraving, met als doel het *ex situ* veiligstellen van het bodemarchief in het plangebied door middel van een zorgvuldige documentatie van de archeologische en aardwetenschappelijke sporen, en berging van het vondstmateriaal. De selectie van de delen van het tracé waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd, is gebaseerd op het gegeven dat in de omgeving vondsten zijn gedaan, gebaseerd op de gaafheid van het bodemprofiel, alsmede de aanwezigheid van duidelijke overgangen in het landschap, die zich kenmerken in behoorlijke hoogteverschillen op korte afstanden (afb. 2). Dergelijke overgangen waren in het verleden vaak geliefde woon- en begraafplaatsen. Deze hypothesen zijn in voorafgaande onderzoeken vastgesteld (Klerks 2010, Wijnen 2010).^{2,3} op basis waarvan een Programma van Eisen is opgesteld. In dit PvE, dat is opgesteld door M.J.M. de Wit en N. van Malssen (ARC bv)⁴, zijn daartoe de volgende

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

²J. Flamman en K. Klerks, 2010. Plan van Aanpak, Verbreding A58 Knooppunt Batadorp-Oirschot. Vestigia Rapport V731 (concept)

³J. Wijnen, 2010. Archeologisch Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen ten behoeve van de verbreding van de A58 tussen Knooppunt Batadorp en Afslag Oirschot. Zuidnederlandse Notities.

⁴M.J.M. de Wit en N. van Malsen 2010: PvE Definitieve Opgraving Verbreding A58 Batadorp-Oirschot. Definitieve versie 6 september 2010, ARC projectnr. 2010-429.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (rood omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 *In welke mate is het gebied verstoord?*
- 2 *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*
- 3 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*
- 4 *Uit welke periode(n) dateren de sporen?*
- 5 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
- 6 *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*
- 7 *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*
- 8 *Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?*
- 9 *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap?*
- 10 *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*
- 11 *Welke processen hebben bijgedragen aan de genese van het huidige landschap en kunnen die in de tijd geplaatst worden op grond van relatieve dateringen (vondsten, stratigrafie) en absolute dateringen?*

1.3 Onderzoeksgeschiedenis

Ten zuiden van de onderzoekslocatie, aan de andere zijde van de snelweg A58, heeft RAAP eerst in 1991 een verkennend booronderzoek en inventarisatie van archeologische vindplaatsen uitgevoerd in opdracht van de toenmalige ROB (RCE) (Van der Gaauw & C.M. Soonius 1991). Aanvullend onderzoek werd in 1992 uitgevoerd, waarbij een nieuwe vuursteenvindplaats door middel van oppervlaktevondsten en extra boringen is aangetroffen. In beide onderzoeken was vastgesteld dat de onderzochte locatie, het militair oefenterrein, ernstig verstoord was door bosaanleg en intensief militair gebruik. Op de nieuwe vindplaats na, die een beschermde status heeft verkregen, is het onderzoeksterrein hierna vrijgegeven. In maart 2009 is door Vestigia BV een bureauonderzoek geschreven dat binnen de archeologische aspectrapportage MER/OTB is uitgewerkt. De resultaten van dit onderzoek leidden tot een verkennend onderzoek door middel van boringen, uitgevoerd door het Archeologische Centrum van de Vrije Universiteit-Hendrik Brunning Stichting (ACVU-HBS) in mei 2010. Het eerste onderzoek van Vestigia (zie voetnoot 2) stelde, dat binnen het tracé van de A58 tussen knooppunt Batadorp en afslag Oirschot hoge delen aanwezig zijn in de vorm van een dekzandrug en zandduinen, daterend uit het Pleistoceen. Voor deze hooggelegen gebieden geldt een hoge archeologische verwachting vanwege de algemene stelling dat deze gebieden in de IJzertijd zijn verlaten door uitputting van het cultuurlandschap en daarna de bodem niet meer is verstoord. Nadat het onderzoek van de ACVU-HBS (zie voetnoot 3) is uitgevoerd, is op basis van de resultaten van dit onderzoek een selectie gemaakt voor nader onderzoek. Dit betreft een drietal secties binnen het gehele tracé waar een opgraving uitgevoerd diende te worden.

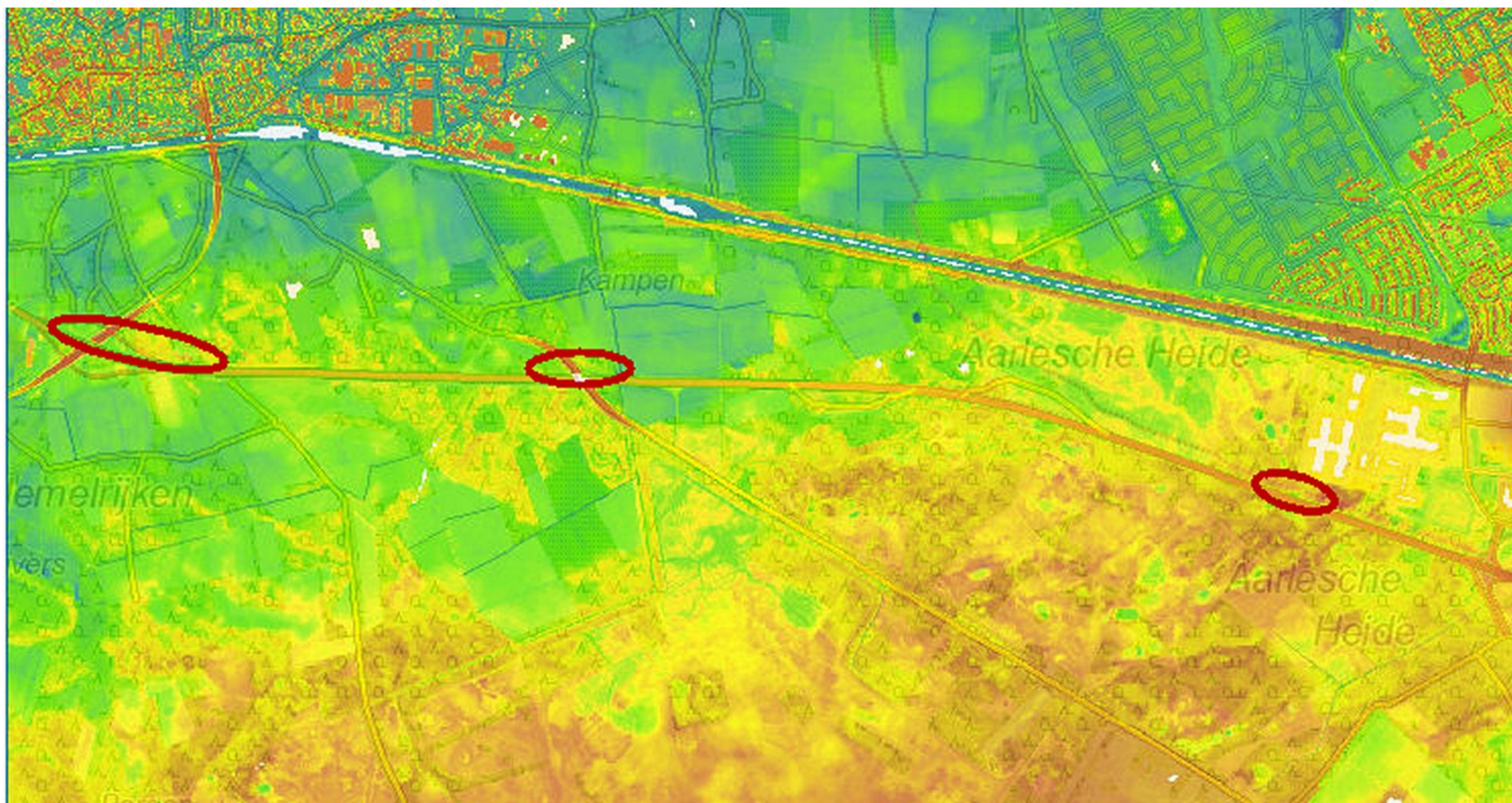
1.4 Werkwijze

De opgraving vond plaats tussen een aantal geselecteerde boringen die door de ACVU-HBS zijn gezet. Boringen 16 en 19 (130 m), 85 en 88 (130 m), 111 en 126 (700 m) zijn door de opdrachtgever opnieuw uitgezet, waarna tussen deze punten met behulp van een rupskraan met gladde bak (verzorgd door Basten bv, machinist R. Jansen) werkputten van ca. 2,2 m breedte zijn aangelegd. Het vlak in de werkputten is aangelegd in de bovenste laag van de natuurlijk ondergrond (C-horizont), net onder de E-horizont (indien aanwezig). Het vlak is laagsgewijs aangelegd en door middel van het met de hand opschaven van het vlak is per laagsgewijze verdieping gezocht naar vondstmateriaal. Tevens is gebruikgemaakt van een metaaldetector en is de stort afgelopen. Voor het bepalen van de aard van de enkele aanwezige sporen en ter mogelijke vondstverzameling zijn handmatig coupes door de sporen gezet. De lengte van de werkputten varieerde tussen de 3 m en 128 m (afb. 3, 4, 5 en 6). Verschillen in lengte zijn vooral bepaald door de aanwezigheid van grootschalige verstoringen of ondoordringbaarheid (aanwezig asfalt tot bomen te dicht op het tracé) op enkele delen van het onderzoekstracé, waarbij na overleg met de RCE (als zijnde bevoegd gezag) overeen is gekomen een aantal gedeeltes over te slaan. Vanwege de aanwezigheid van kabels en leidingen direct langs de huidige bermgreppel konden de werkputten niet exact op de beoogde locatie van de toekomstige bermgreppel aangelegd worden.⁵ De aanwezigheid van kabels en leidingen van onder meer KPN en Vitens bemoeilijkte alsnog de aanleg van het vlak. Er is getracht zoveel mogelijk langs deze sleuven te werken. De ligging van de werkputten en vlakhoogtes zijn met behulp van GPS bepaald. De werkputten en sporen zijn getekend op schaal 1:100.⁶ In alle werkputten is een zuidprofiel aangelegd; in sommige werkputten tevens profielkolommen aan de noordzijde van de werkput. Profielen zijn samen met de fysisch geograaf geïnterpreteerd en gefotografeerd. Op bepaalde plaatsen in de werkputten is een verdiept vlak aangelegd om de opbouw van de C-horizont beter in kaart te krijgen. Er is hierbij rekening gehouden met de verstoringdiepte voor de nieuw aan te leggen bermsloot naast de snelweg (bodemroering tot ca. 1 m –mv). In werkput 21 is binnen het dekzand een oudere bodem aangetroffen na het zetten van een profielkolom. Wegens instorting was het niet mogelijk een vlak op dit niveau aan te leggen. De bodem in het dekzand ligt beneden de verstoringdiepte van de verbredingswerkzaamheden. Van de bodem is wel een monster genomen, waarop een botanische quick-scan is uitgevoerd (dr. W. Out).

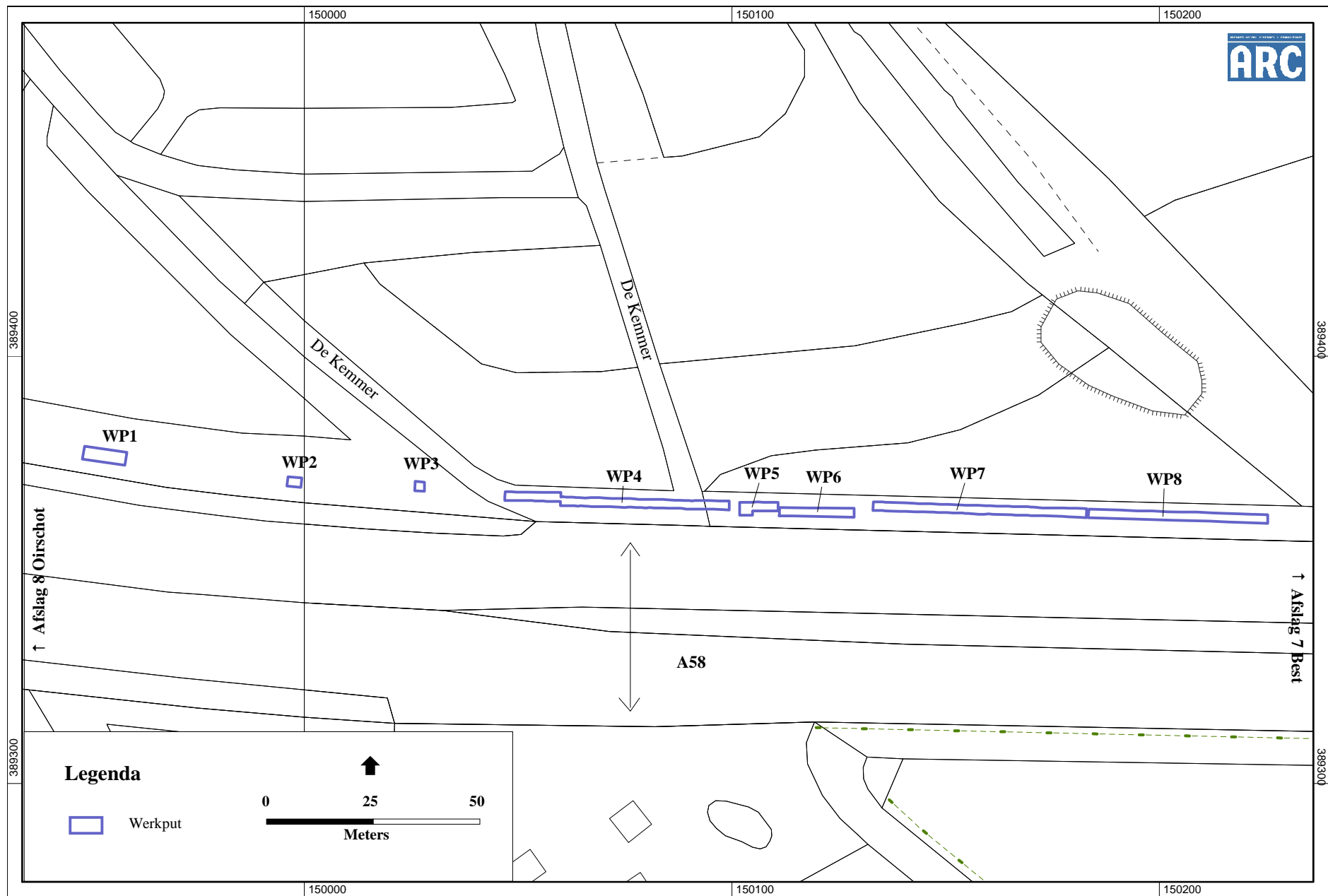
Bij wijzigingen op het puttenplan uit het PvE is contact gelegd met bevoegd gezag en opdrachtgever om aanpassingen te verifiëren. Getracht is zoveel mogelijk volgens PvE en de KNA 3.2 te werken.

⁵Dit is kortgesloten en in het veld goedgekeurd door drs. J.W. de Kort van de RCE.

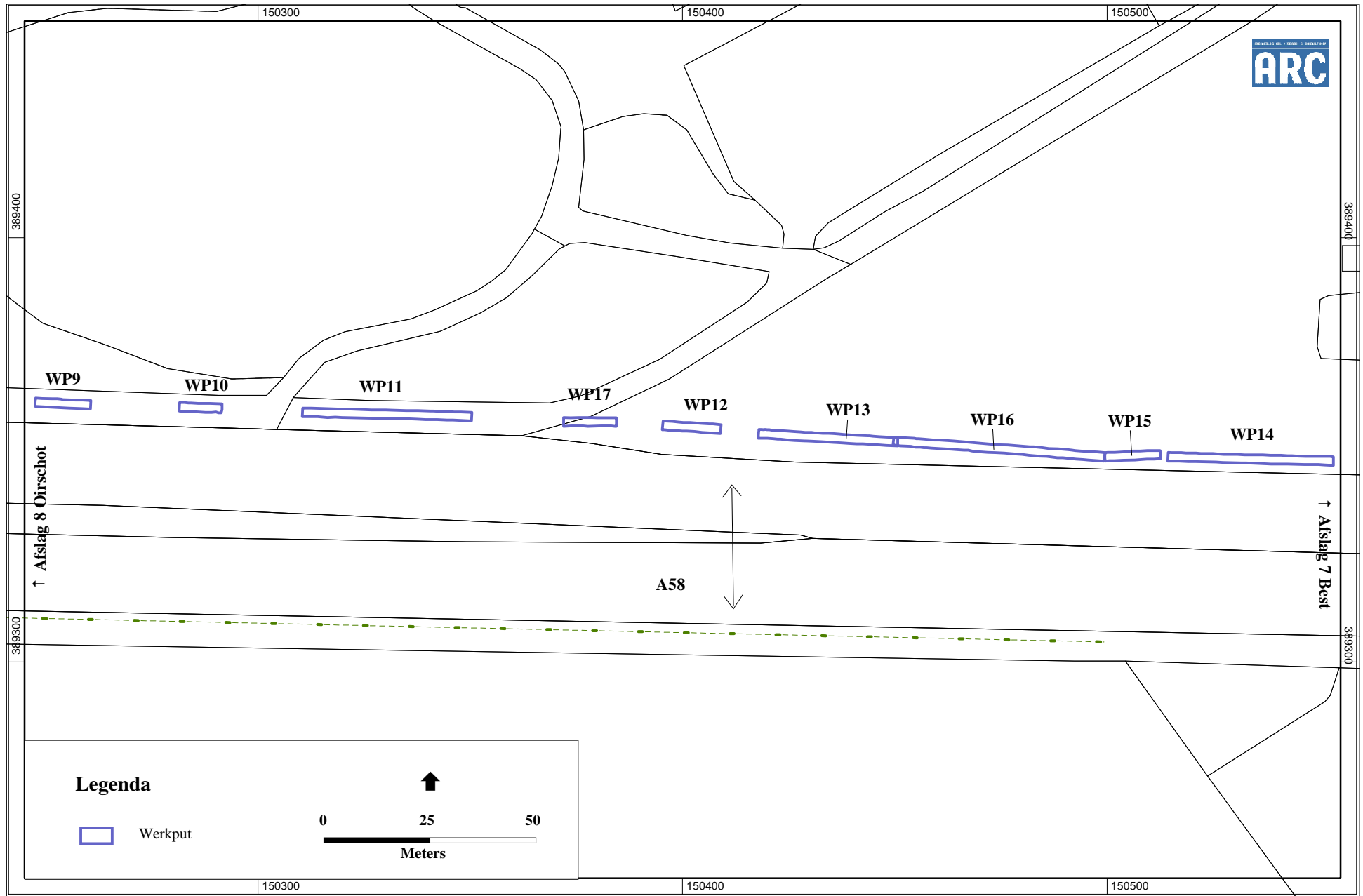
⁶In overleg met de RCE.

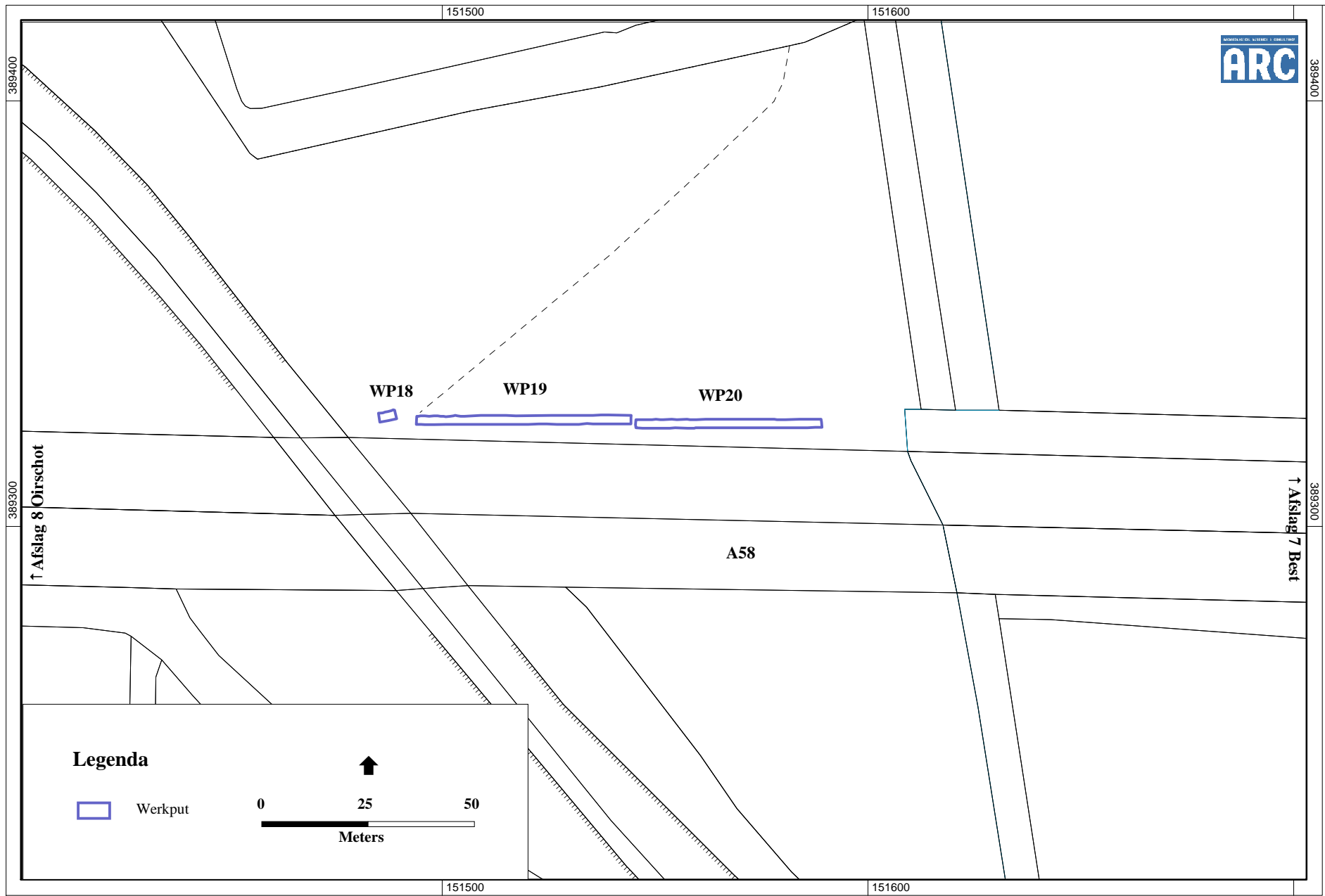
Afbeelding 2. Het onderzoeksgebied en de geselecteerde terreinen (rood omcirkeld) voor het opgravingsonderzoek op de Actuele Hoogtekaart Nederland (AHN). (Blauw = laag; rood = hoog)

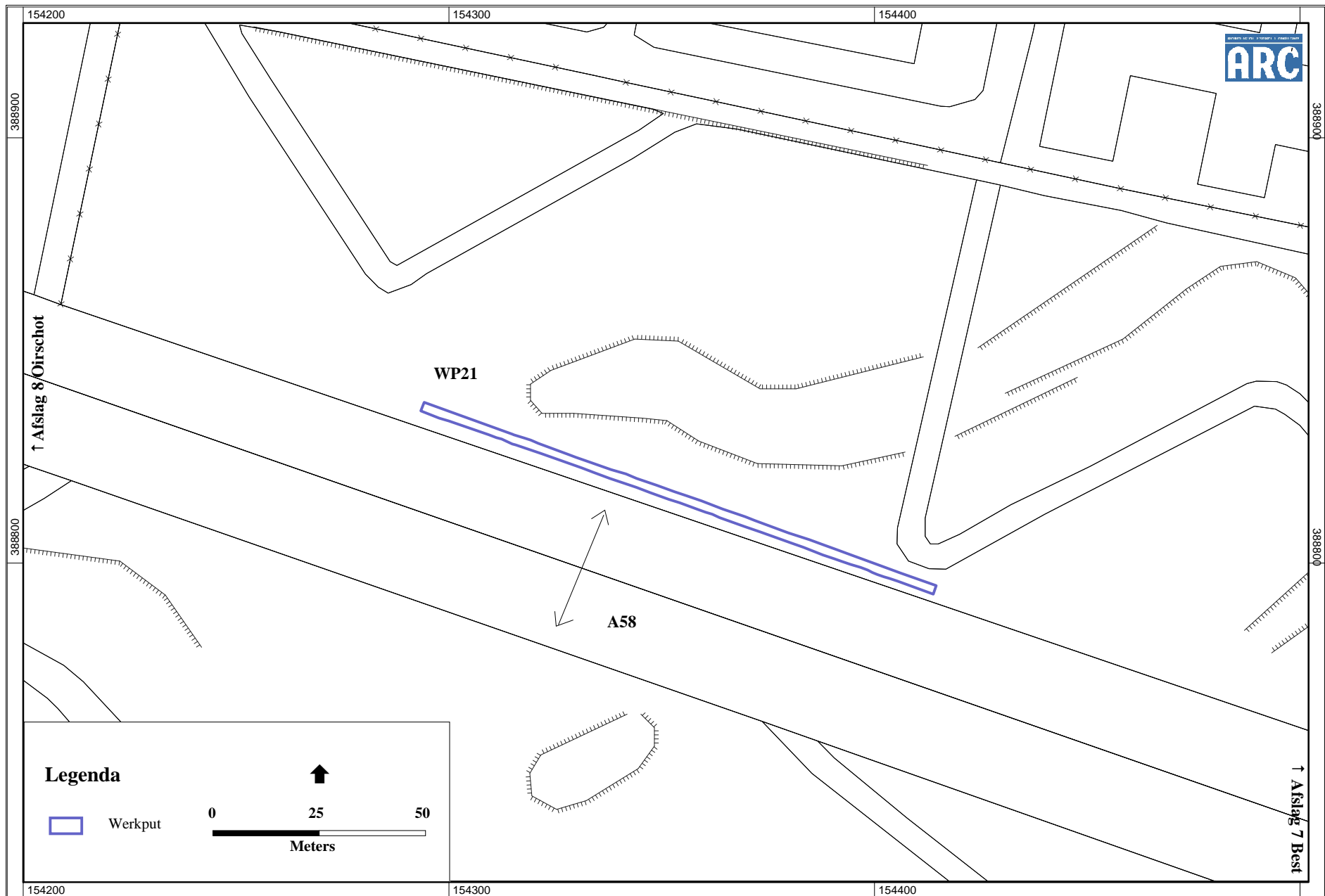
Afbeelding 3. De werkputten op het westelijke deel van het onderzoeksgebied, nabij afslag Oirschot. Vervaardigd door: J.J. van Ams.

Afbeelding 4. Locatie werkputten, richting het oosten gezien vanaf afslag Oirschot. Vervaardigd door: J.J. van Ams.

Afbeelding 5. Locatie werkputten westelijk deel onderzoeksgebied, nabij afslag Oirschot. Vervaardigd door: J.J. van Ams.

Afbeelding 6. Locatie werkputten westelijk deel onderzoeksgebied, nabij afslag Oirschot. Vervaardigd door: J.J. van Ams.

2 Resultaten

2.1 Sporen en structuren

Het opgegraven tracé langs de A58 tussen afslag Oirschot en Best is grofweg in drieën op te delen. In het westelijk deel van het onderzoeksgebied (werkputten 1 – 11) werd een aantal greppels dan wel sloten teruggevonden. In het middelste gedeelte (werkputten 12 – 17) werden voornamelijk natuurlijke verstoringen waargenomen. In het oostelijke deel (werkputten 18 – 21) werden naast natuurlijke sporen een tweetal sloten teruggevonden. In alle werkputten bestond de bodemopbouw uit veld- of haarpodzolen.

2.1.1 Werkputten 1 – 11

Tijdens het onderzoek is bij de aanleg van het vlak in de werkputten 1 – 11 een verstoorde laag aangetroffen. In de werkputten 1 – 3 was sprake van diepe verstoringen (min. 1,50 m –mv). De dikte van de verstoorde laag varieerde in de andere werkputten van 30 – 50 cm. In de laag bevond zich veel puin, wat plastic materiaal, maar geen aardewerk of metaal. De laag is toe te schrijven aan de ligging van de huidige ‘De Kemmer’ op de locatie van de werkputten: een onverharde weg langs de snelweg die bij de aanleg van de snelweg of daarna is aangelegd. Onder deze laag werd met enige regelmaat een kabelsleuf van de KPN waargenomen (zie werkput 4, afb. 15). In de werkputten 4, 7, 8 (afb. 7) en 9 is een aantal opvallende sporen aangetroffen. Op de Kadasterkaart (veldplan) van 1811 en de Topografische militaire veldkaart van 1840 komt de locatie van de sporen in werkput 4 overeen met ‘de Oude weg van Oirschot naar Oerle’ (zie afb. 16 en 17). Deze weg is tijdens de aanleg van de A58 in twee stukken gedeeld en thans bekend onder de hierboven genoemde De Kemmer en de ‘Zwanenburg’. De sporen in werkput 7 zijn op de kaart van 1811 nog niet terug te vinden, maar op de kaart van 1840 is een weg te zien die door het gebied ‘Zwanenburg’ loopt en die tegen de oude weg aanloopt (zie afb. 18). In de bocht van deze weg is tevens een laatste deel van een stuk bos te zien. Dit is teruggevonden in werkput 8 en 9 (spoor 2)(zie afb. 17). Overige sporen (aanwezigheid van smalle greppels) dan wel vergravingen zijn zeer waarschijnlijk toe te schrijven aan werkzaamheden tijdens de aanleg van bospercelen. Hierbij wordt gedacht aan irrigatiegreppels of beplantingsgreppels. In werkput 8 kwam nog een greppel naar voren met een zw-no oriëntatie en een breedte van ca. 20 m. Deze greppel doorsnijdt scherp de veldpodzol en is gezien de zeer losse vulling van recente datum.

Vanaf werkput 3 is buiten de grootschalige verstoringen vanaf ca. 50 cm beneden maaiveld de C-horizont aanwezig. De bodemopbouw bestaat over het algemeen uit een recent puinpakket, daaronder opgebracht zand en daaronder een deels vergraven humus-B met bovenin zichtbare restanten van een A-horizont. Hierbij is een scherpe scheiding naar de C-horizont van het dekzand aanwezig. Een veldpodzol tot haarpodzol is tussen de verstoringen zichtbaar. In werkput 5 is sprake van een dik pakket opgebracht zand (afb. 8). Aan de basis van het opgebrachte zand

Afbeelding 7. Profiel en vlak in werkput 8. Foto: R. van Ams

Afbeelding 8. Profiel in werkput 5 met kabelsleuf en haarpodzol onder het opgebrachte zand. Foto: J.J. van Ams

en in het restant van de A-horizont zijn de indrukken van banden- of rupssporen zichtbaar. Bovenop het zandpakket is de (deels nog aanwezige) verharde ventweg aangelegd. Onder de podzol is een homogeen dekzandpakket aanwezig.

2.1.2 Werkputten 12-17

Werkputten 12–17 (zie afb. 15 en 9) werden gekenmerkt door de aanwezigheid van natuurlijke verstoringen in de vorm van oude wortelkanalen. In werkputten 13 en 16 werden nog twee greppelstructuren aangetroffen, die geïnterpreteerd zijn als irrigatiegreppels of beplantingsgreppels bij de aanleg van bospercelen op de Oirschotse Heide. In deze werkputten bestaat de bodem voornamelijk uit veldpodzolen.

2.1.3 Werkputten 18–21

Ook in werkputten 18 en 19 (zie afb. 15) zijn vele natuurlijke verstoringen waargenomen in het vlak. Hiernaast sprongen twee sloten in werkput 20 in het oog

Afbeelding 9. Profiel en vlak in werkput 17. Foto: J.J. van Ams

(afb. 10). De sloten zijn mogelijk toe te schrijven aan een oude weg die vanaf het Wilhelminakanaal naar de Eindhovenseweg liep, waarbij de sloten dan als afwateringsgreppels zouden hebben gefungeerd. (zie afb. 19).

In werkput 21 (afb. 12) zijn geen sporen aangetroffen. Het bodemprofiel aan de oostzijde van deze put bestond uit een dikke haarpodzol (afb. 11). De podzol kenmerkt zich door een sterke uitloosing en een dikke A-horizont. Gezien de reliëfvorming betreft het hier een depressie waarin de bodem bewaard is gebleven en kon door de lage ligging veenvorming plaatsvinden (dit verklaart de dikke A-horizont). In de top van de A-horizont zijn mogelijk sporen van het afgraven van het veen zichtbaar. Hier bovenop zijn stuifzandlagen aanwezig met zichtbare bodemvorming binnen het stuifzand (zichtbare stagnatiefase). Opvallend is dat aan de onderkant van de E- en onderliggende B-horizont van de paleobodem (begraven bodem) een opvallende hoek zichtbaar is.⁷ Gezien de ontwikkeling van de E-horizont heeft de bodem zich onder constante en rustige factoren gevormd. In de stuifzandfase en hier doorheen lopend was een recent paalspoor aanwezig. In enkele profielkolommen is, met name zichtbaar onder de aanwezige stuifduinen, op een dieper niveau (op 18,28 m +NAP een laag van wit gevlekt, zeer fijn zand waargenomen, die bestempeld kan worden als een oude bodem; mogelijk de Laag

⁷Een mogelijke verklaring voor de hoek aan de onderkant van de E- en onderliggende B-horizont is dat er in het verleden sprake is geweest van een bevroren dekzandpakket, met daarin een leemrijke laag. Als gevolg van vorstwerping (de permafrost tijdens het laatste glaciaal) zijn er scheuren in deze laag ontstaan en heeft er onder druk een kleine verschuiving plaatsgevonden. IJzer en humus zijn tijdens de bodemvorming neergeslagen op de (vervormde) leemrijke laag (bron: A.H. Geurts, MA-student aan de Universiteit Utrecht).

Afbeelding 10. Profiel en vlak in werkput 20 met twee slootvullingen. Foto: J.J. van Ams

van Usselo (zie afb. 13). Deze laag loopt af van het oosten naar het westen, van ca. 1,20 m –mv naar ca. 1,80 tot 2,00 m –mv. Het stuifzandrelief volgt het onderliggende dekzandrelief en het is daarbij opvallend dat de oudere bodem onder de stuifduin het hoogst aanwezig is en verder naar het westen duidelijk lager ligt. Wegens instortende profielen en de diepte beneden het niveau van de toekomstige grondroeringen, is geen vlak op deze laag aangelegd. Uit deze laag is een monster genomen en bij een quick-scan enkele fragmenten houtskool opleverde. De geringe hoeveelheid maakt het materiaal niet geschikt voor nader onderzoek om een eventuele datering van de laag vast te kunnen stellen of bijvoorbeeld de houtsoort te kunnen achterhalen. Tussen de aanwezige stuifduinen waar de sleuf dwars op is gegraven, is nog een A-horizont aanwezig (zie 14).

Resumerend kan gesteld worden dat intacte podzolen zijn gevonden, vooral gevormd onder relatief natte omstandigheden, maar ook dat archeologische waarden ontbreken in de onderzochte delen.

2.2 Vondsten

Gedurende het onderzoek is er slechts één vondst gedaan. Dit betrof een fragment recent roodbakkend aardewerk dat uit een recente verstoring in werkput 7 afkomstig is. Deze vondst wordt afgestoten.

Afbeelding 11. Profiel P1-a in werkput 21 met een duidelijk podzolbodem bestaande uit een dikke E-horizont, een ijzerrijke B-horizont op geel zand (C-horizont)

3 Conclusies

1 *In welke mate is het gebied verstoord?*

Het gebied is verstoord door kabelsleuven en er is sprake van een behoorlijke vergravenheid, met name bij de afslag Oirschot. Dit is waarschijnlijk veroorzaakt bij de aanleg van de rijksweg.

2 *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*

Over het gehele tracé is een veld- tot haarpodzol aangetroffen. Op enkele locaties is de podzol goed ontwikkeld onder relatief natte omstandigheden. Op een dieper niveau is ter hoogte van werkput 21 een oudere bodem in het dekzand aanwezig; mogelijk de Laag van Usselo.

3 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

De onderzochte delen van het terrein zijn grofweg in tweeën te verdelen:

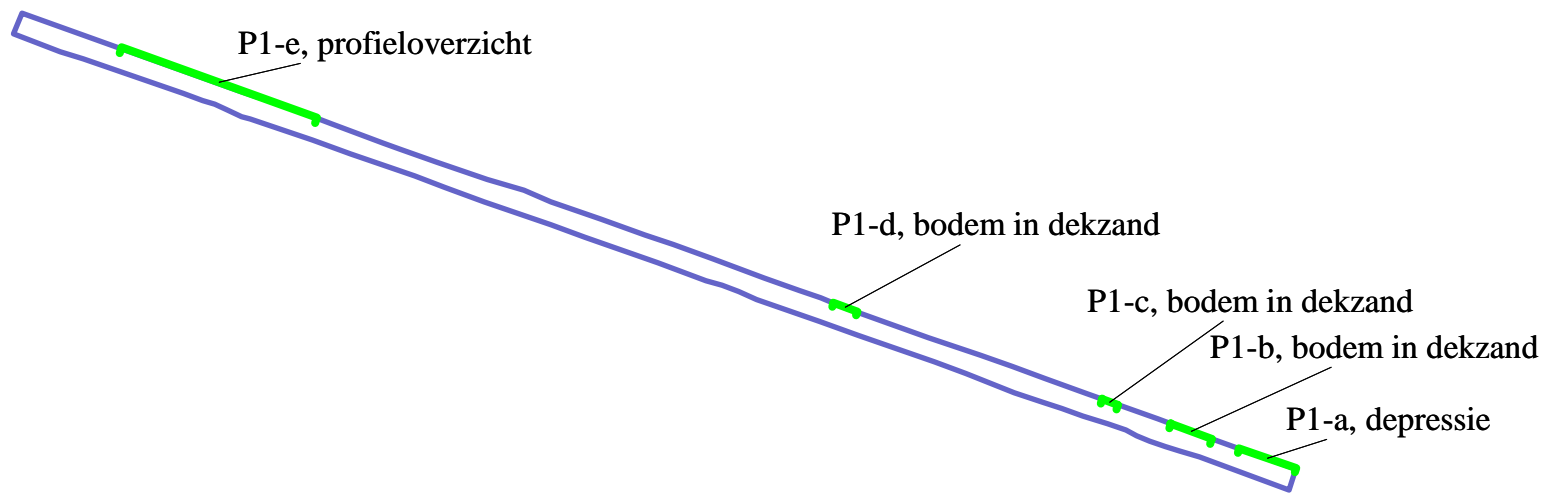
1) Het westelijke deel aan de kant van de afslag Oirschot waar enkele sporen van de infrastructuur zijn aangetroffen.

(2) Het oostelijke deel waar voornamelijk natuurlijke verstoringen zijn waargenomen.

De oriëntatie van de aangetroffen sloten was overwegend noord-zuid. Enkele overige smalle greppels kunnen mogelijk in het licht van de bosaanleg gezien worden en kunnen in die zin als economische sporen aangemerkt worden. De sporen tekenen zich duidelijk af in de top van het dekzand. Over de omvang en het verloop zijn door de geringe werkbreedte van 2,2 m. geen nadere uitspraken te doen, anders dan dat het voornamelijk om lijnstructuren gaat die in de omgeving te volgen zijn (wegen, sloten, smalle greppels).

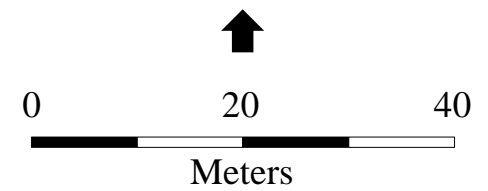
4 *Uit welke periode(n) dateren de sporen?*

Alle aangetroffen sporen dateren uit de Nieuwe Tijd en zijn zeer waarschijnlijk in de 19e tot 20e eeuw te plaatsen, vooral op basis van historisch kaartmateriaal en dat vanaf midden 19e eeuw en met name begin 20e eeuw veel heidegebieden zijn ontgonnen en bosaanplant voor houtbouw heeft plaatsgevonden.

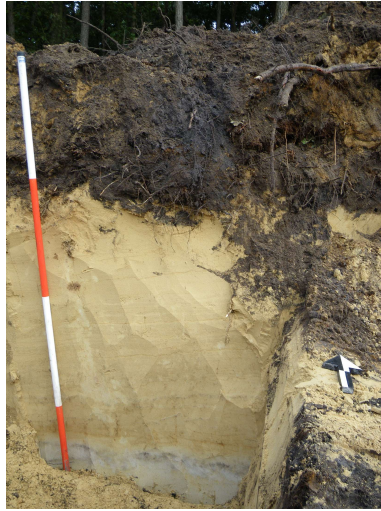

Legenda

- Werkput
- Profielaanduiding

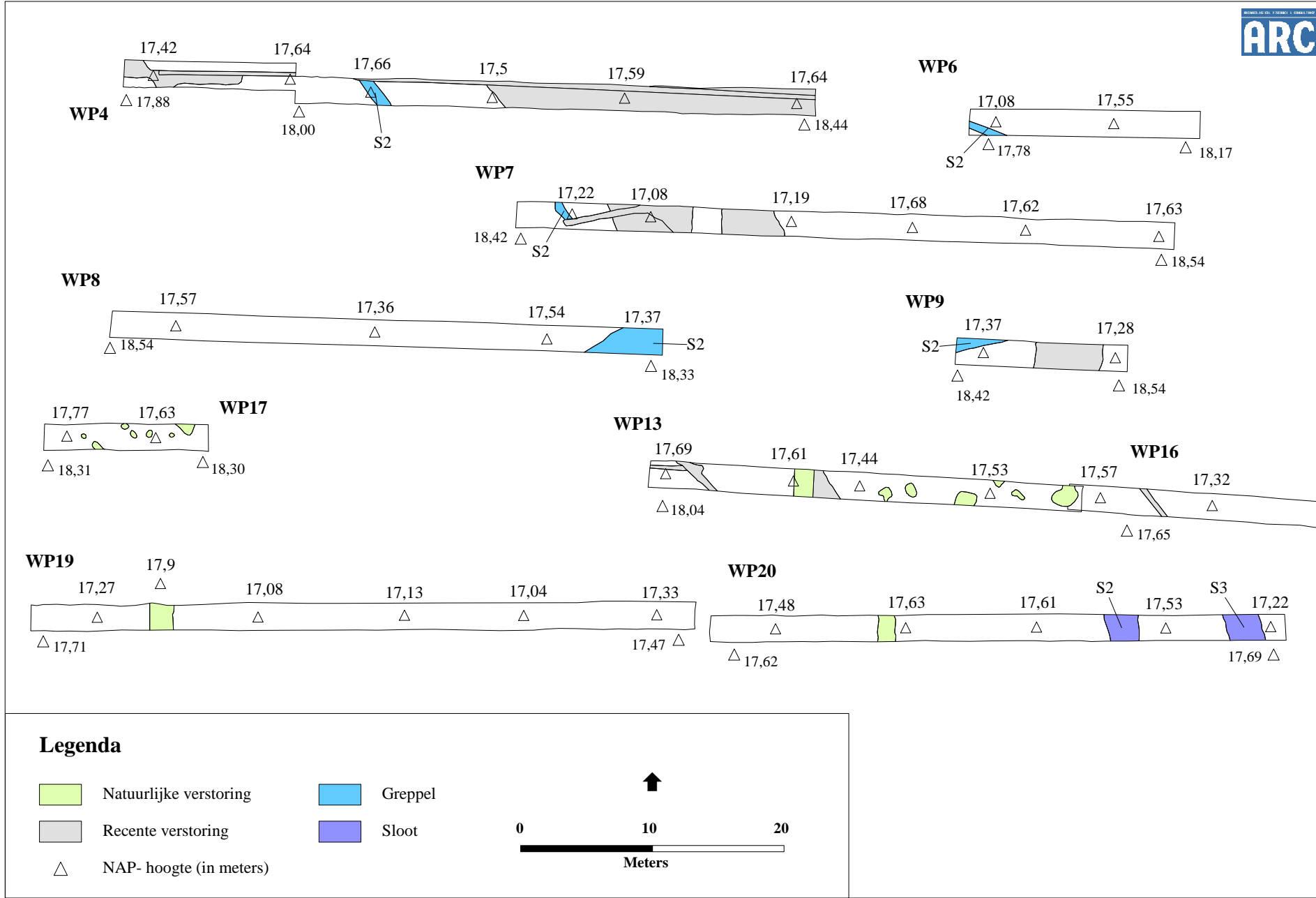
Afbeelding 12. Profiellocaties werkput 21. Vervaardigd door: B. Schomaker.

Afbeelding 13. Profiel P1-c. Oude bodemvorming in het dekzand; Laag van Usselo. Foto: R. van Ams

Afbeelding 14. Werkput 21, profiel P1-e. Overzicht bodemvorming direct onder stuifzand westelijk deel werkput. Foto: R. van Ams.

Afbeelding 15. Sporenkaart van alle werkputten waarin sporen zijn waargenomen. Vervaardigd door: J.J. van Ams.

Afbeelding 16. Kadasterkaart (veldplan) van 1911 waarop 'de Oude weg van Oirschot naar Oerle' te zien is. De onderzoekslocatie is rood omcirkeld. Bron: watwaswaar.nl

Afbeelding 17. Topografische militaire veldkaart van 1840 met het gebied 'Zwanenburg' ter hoogte van werkputten 7, 8 en 9 (rood omcirkeld).
Bron: watwaswaar.nl

Afbeelding 18. Luchtfoto van de huidige situatie ter hoogte van werkputten 1 – 17. Bron: <http://maps.google.nl/>

Afbeelding 19. Topografische militaire kaart van 1929 waarop een oude weg vanaf het Wilhelminakanal (bovenin) naar de Eindhovenseweg te zien is. De onderzoekslocatie is rood omcirkeld. Bron: watwaswaar.nl

- 5 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

Er is één vondst gedaan van een recent aardewerkfragment. Verder is deze vraag door het ontbreken van archeologica niet relevant.
- 6 *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*

Deze vraag is niet relevant. Het minieme vondstmateriaal geeft geen aanleiding tot verdere interpretatie.
- 7 *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*

Er zijn geen sporen aangetroffen die gerelateerd kunnen worden aan eerder gedaan onderzoek.
- 8 *Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?*

Er geen sporen aangetroffen die in direct verband staan met bewoning/bewoningsfasen. De aangetroffen sporen wijzen wel op landgebruik in de Moderne Tijd, hetgeen een indicatie is voor historische bewoning in de directe omgeving van het onderzochte tracé.
- 9 *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap?*

De aangetroffen natuurlijke sporen duiden op de aanwezigheid van een bos en enkele sporen die duiden op een systeem van ruilverkaveling. Sporen van een weg duiden op infrastructuur heeft een verbindende werking binnen het landschap. De bureau-studie stelt dat de Oirschotse heide het belangrijkste landschappelijke element is. De bossen van de Oirschotse heide stammen uit de tijd van de grootschalige heideontginningen aan het eind van de 19e eeuw. De ligging van de huidige dorpen hangt samen met het verloop van de beekdalen en andere overgangen tussen droge en (voormalig) natte gebieden. Het ontbreken van vondsten duidt op een behoorlijke afstand ten opzichte van de (huidige) nederzettingen en duurzaamheid van materialen die bij grondbewerking/-roering is gebruikt.
- 10 *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*

Infrastructuur, ruilverkaveling en economische redenen voor de bosaanplant.
- 11 *Welke processen hebben bijgedragen aan de genese van het huidige landschap en kunnen die in de tijd geplaatst worden op grond van relatieve dateringen (vondsten, stratigrafie) en absolute dateringen?*

De natuurlijke sporen en enkele ontginningsgreppels die in het middelste deel van het tracé zijn aangetroffen, geven aan dat er een bos is aangelegd op enig moment. Perceelverdelingen kunnen daarnaast een akkerverdeling aangeven, zoals die in het plangebied nog aanwezig is. De aangetroffen weg toont een klein deel van de 19e – begin-20e-eeuwse infrastructuur. In een depressie ter hoogte van werkput 21, bij de afslag Best, heeft veenvorming plaats kunnen vinden. Dit veen is waarschijnlijk weer afgegraven, waarna een actieve stuifzandfase plaatsvond. Met name bij de afslag te Best zijn nog stuifduinen zichtbaar aanwezig. Voor het overige deel gaat het voornamelijk om veld- tot haarpodzolen die in de top van het dekzand aanwezig zijn en gedurende het Holoceen zijn gevormd. De veldpodzolen duiden op relatief natte omstandigheden en de haarpodzolen op wat drogere omstandigheden. Bij de afslag te Best is binnen het dekzand een oudere bodemvormende fase

aanwezig die mogelijk te koppelen is aan de Laag van Usselo en ontstaan kan zijn in een warmere fase gedurende de laatste IJstijd. Ter hoogte van het tankstation tussen Best en Oirschot is sprake van een heide-natuurgebied. Uit de voorstudies komt naar voren dat het onderzochte gebied vrijwel geheel op de met bos bedekte Oirschotse en Aarlesche Heide ligt. Gezien het ontbreken van archeologische vondsten en/of sporen is het verder niet mogelijk deze vraag aan de hand van het huidige onderzoek nader te beantwoorden.

3.1 Aanbeveling

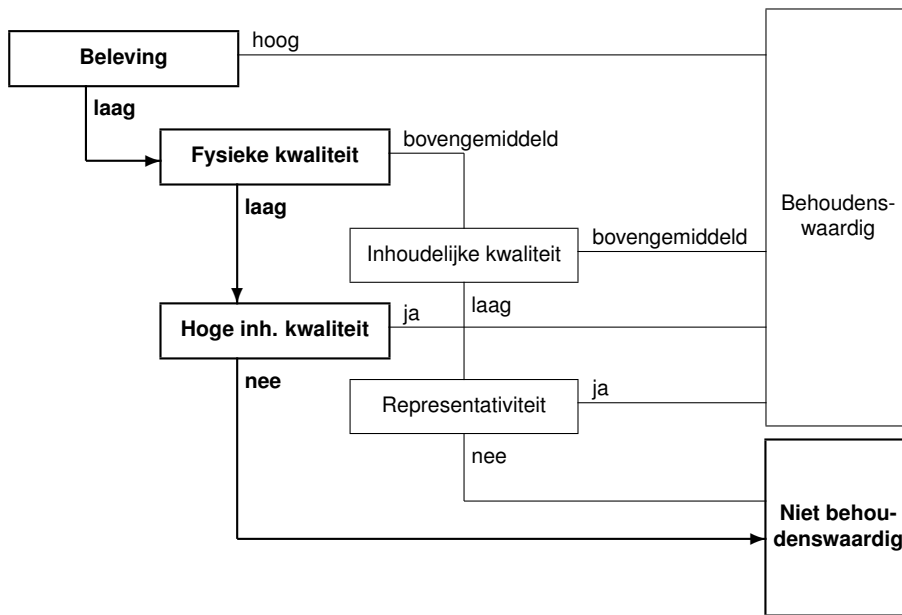
Voor het onderzoekstracé is geen reden om aan te nemen dat de voorgenomen uitbreidingswerkzaamheden van de snelweg archeologische waarden zullen aantasten. De enkele aangetroffen sporen (infrastructuur, verkaveling en bosaanplant) zullen in de ruimere omgeving te volgen zijn, waardoor geen inhoudelijke informatie verloren gaat. Bij de afslag Best is op een dieper niveau dan de voorgenomen bodemroering een oude bodem in het dekzand aanwezig. De bodem kan in relatie staan tot bewoning in het Laat-Paleolithicum. Hoewel niet aangetoond binnen het smalle werkgebied, is het zaak dat bij deze afslag ontgravingen niet dieper dan de gestelde 1 m –mv reiken, zodat deze informatie behouden blijft.

De opgravingen hebben zich beperkt tot die delen die volgens het booronderzoek interessant konden zijn. Tijdens het onderzoek bleek dat deze plekken niet altijd even gelukkig gekozen waren (in verband met vergraving of ontoegankelijkheid). Ondanks de resultaten van het uitgevoerde inventariserend archeologisch onderzoek is niettemin de kans aanwezig dat archeologische sporen en voorwerpen in de bodem aanwezig zijn en dat deze in de uitvoeringsfase van de wegeaanleg aan het licht komen. Voor dergelijke vondsten bestaat een wettelijke meldingsplicht ex. artikel 47 van de Monumentenwet 1988. Opdrachtgever en aannemers dienen bij graafwerkzaamheden aandachtig te werk te gaan en eventuele vondsten en/of sporen tijdens de werkzaamheden onverwijld te melden aan de vertegenwoordiger van het bevoegd gezag (Rijkswaterstaat), in deze de RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

4 Waardering volgens KNA 3.2

Hieronder wordt de waardering gegeven van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2. De waardering heeft betrekking op de 19e tot 20e-eeuwse aangetroffen sporen en niet op de mogelijke aanwezigheid van oudere sporen en vondsten in relatie tot de oude bodem in het dekzand. Deze ligt beneden het te verstoren niveau van de voorgenomen verbreding. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 – 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening is te vinden bijlage 2. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, wordt verwezen naar de website van SIKB (www.sikb.nl), waar de documentatie voor deze waardering is te vinden onder ‘Archeologie, KNA 3.2, H3 Inventariserend veldonderzoek, Waarderen (VS07)’.

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	
herinneringswaarde	–	
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaafheid	1	
conservering	2	
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1	
informatiewaarde	1	
ensemblewaarde	1	
representativiteit	–	

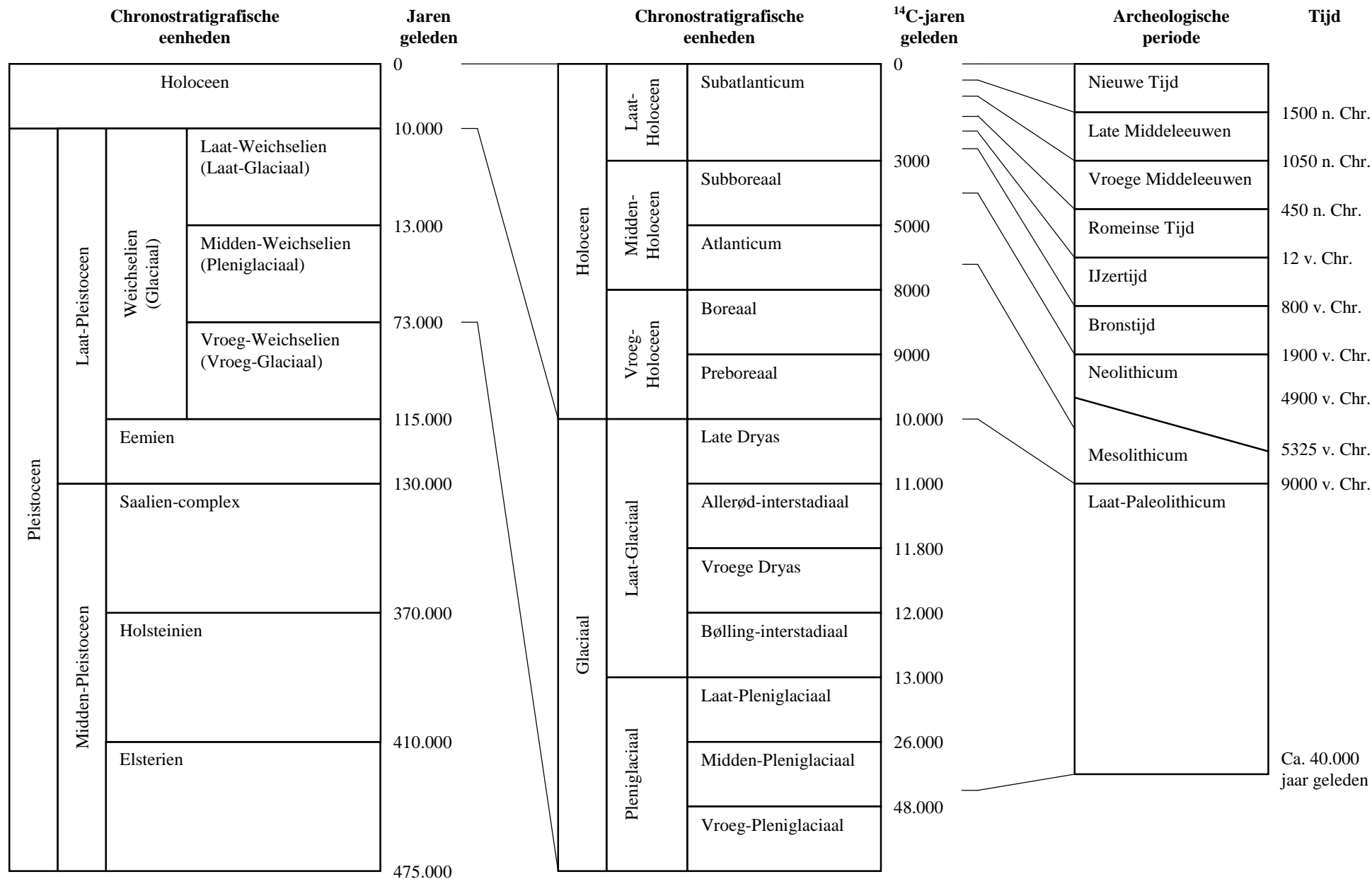

5 Samenvatting

Het onderhavige onderzoek betreft een aantal gebieden aan de noordzijde van de A58 tussen Oirschot en Best in Noord-Brabant. De verwachting, gebaseerd op de aanwezigheid van archeologische resten in de omgeving, de mogelijke intactheid van de bodem en de ligging in een geaccidenteerd gebied, was hoog. Na het verkennend booronderzoek is een selectie gemaakt van drie deelgebieden waar opgravingen zijn uitgevoerd. Deze opgravingen hebben alleen sporen van greppels en sloten opgeleverd. Er zijn hierbij geen archeologisch waardevolle vondsten gedaan. Hoewel in enkele werkputten de bodem zeer intact was, zijn ook daar geen resten van archeologische waarde gevonden. Op een dieper niveau is ter hoogte van de afslag Best wel een oudere bodem in het dekzand aanwezig; mogelijk de Laag van Usselo. De verbredingswerkzaamheden blijven echter boven dit niveau, waardoor verder niet gericht gezocht hoeft te worden naar eventueel aanwezige archeologische waarden binnen deze mogelijk in het Laat-Paleolithicum gevormde bodem.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Gaauw & C.M. Soonius, P.G van der, 1991. *Militair Oefenterrein Oirschot; verkennend booronderzoek en inventarisatie van archeologische vindplaatsen*. Amsterdam (RAAP-rapport 56).
- Klerks, J. Flammen & K., 2010. *Plan van Aanpak, Verbreding A58 Knooppunt Batadorp-Oirschot. Vestigia Rapport V731 (concept)*. Amersfoort (Vestigia rapportnr. V731 (concept)).
- Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I.L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Wijnen, J., 2010. *Archeologisch Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende boringen ten behoeve van de verbreding van de A58 tussen Knooppunt Batadorp en Afslag Oirschot*. Amsterdam (Zuidnederlandse Notities).

Bijlage 1. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.

Bijlage 2 Waarderingscriteria conform KNA 3.2

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur; relatie met omgeving
herinneringswaarde	–	verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaafheid	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaafheid sporen; ruimtelijke gaafheid; stratigrafie intact; mobilia <i>in situ</i> ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu; stabiliteit van de natuurlijke omgeving
conservering	1/2/3	conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart
informatiewaarde	1/2/3	opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, RACM of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context: voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachrone context: voorkomen van monumenten uit opeenvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context: fysisch- en historisch-geografische gaafheid van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart